

УДК 378.147

**ДО ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ АКМЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ
В ЛІНГВОСАМООСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ**

О. Л. Шумський

**TO THE ISSUE OF REALISATION OF ACMEOLOGICAL APPROACH
TO LINGUISTIC SELF-EDUCATIONAL ACTIVITIES
OF THE FUTURE TEACHERS OF FOREIGN LANGUAGES**

O. L. Shumsky

У статті обґрунтовано факт наявності об'єктивної невідповідності між існуючою системою вищої освіти, основу якої складає «знаннява» парадигма, та запитам сучасного постіндустріального суспільства. Доведено, що висока динаміка та мінливість нинішньої картини світу вимагають переорієнтації вектору фахової підготовки студентів на формування самокерованої особистості з якісно новим, інноваційним типом мислення, готової до розробки та постійної корекції тактик і стратегій побудови власної самоосвітньої діяльності з курсом на досягнення вершин професіоналізму. Встановлено, що особистісній та професійній самореалізації студентів сприятиме побудова навчального процесу на засадах акмеологічного підходу. В роботі також розкрито сутність, висвітлено історичні етапи становлення теоретичних основ зазначеного підходу, визначено завдання та проаналізовано методологічні аспекти застосування основних положень даного підходу в організації лінгвосамоосвітньої діяльності майбутніх учителів іноземних мов.

Ключові слова: акмеологія освіти, акмеологічний підхід, саморозвиток, самоактуалізація, лінгвосамоосвітня діяльність.

Introduction. In the context of intensifying processes of building global information society, which is characterised by a high degree of dynamism and changeability of basic processes in all spheres of social life, the representatives of pedagogical community are facing the objective necessity of forming the new type of the future foreign language teacher's self-concept, who will be motivated and prepared for continuous linguistic self-education. This task can be implemented by means of organising the process of future foreign languages teachers' linguistic self-educational activities on the basis of acmeological approach.

Purpose. The paper is aimed at disclosing the essence of acmeological approach in education and analysing the peculiarities of its implementation in the course of future foreign languages teachers' linguistic self-educational activities.

Methods. Such methods as analysis, synthesis, comparison, systematisation and generalisation of theoretical and methodological aspects of building the process of future

foreign languages teachers' linguistic self-educational activities by means of acmeological approach form the basis of this research.

Results. At present, the acmeological approach, which consists in integral studying the student's personality as the subject of learning; in providing pedagogical conditions for stimulating motivation of success and actualisation the aspiration for creative achievements; in evaluating the quality of education from the perspective of self-development and self-perfection criteria of both students and teachers, is one of the most promising for higher school development.

The advantages of pedagogical impact, based on acmeological approach, will be as follows: raising the level of anticipation and degree of self-regulation; self-determination concerning one's own activities; forming the ability of independent conscious decision-making; pushing the level of reflexive culture; mastering the special methods and techniques of self-actualisation one's personality and professional self.

The educational process, organised by means of the above mentioned approach, will result in forming acmeological thinking of future foreign languages teachers, thanks to which continuous linguistic self-education will become their internal need, as well as constant aspiration for creative reconsideration and innovative transforming the reality will be the purport of life.

Originality. In the research the essence of pedagogical and psychological aspects of organising the process of future foreign languages linguistic self-educational activities with the use of ideas and principles of acmeological approach have been disclosed for the first time.

Conclusion. On the basis of conducted research we can affirm that, due to understanding the importance and implementing in the course of future foreign languages teachers' linguistic self-educational activities the main points of acmeological approach with the focus on the highest achievements in harmonious development of the personality, the teacher will be able to make the most optimal algorithm of students' foreign languages self-instruction, which will favour their maximal self-realisation and self-actualisation.

Within the further research we are planning to study the basic principles of creating conditions for effective future foreign languages teachers' linguistic self-educational activities.

Key words: Acmeology of Education, acmeological approach, self-development, self-actualisation, linguistic self-educational activities.

Постановка проблеми. На всіх етапах цивілізаційного розвитку людства найважливішим показником, що визначав ефективність роботи вищої школи, виступала якість освіти. Ще кілька десятиліть тому, за часів розквіту відносно стабільної індустріальної моделі функціонування більшості світових держав, головною вимогою, що висувалася до випускників ВНЗ, було набуття комплексу стандартизованих фахових знань та вмінь, обсягу яких було достатньо як для забезпечення потреб тогочасного суспільства, так і для подальшого професійного становлення особистості. Очевидним є те, що сьогодні, в умовах постіндустріальної епохи, «знаньєва», і навіть «компетентнісна» парадигми освітньої системи вже не можуть розглядатися в якості пріоритетних напрямів розвитку професійної освіти. В контексті інтенсифікації процесів побудови

глобального інформаційного суспільства, що характеризується високим ступенем динамічності та мінливості основних процесів у всіх сферах його життя, стрімким застаріванням знань, постійними інноваціями в галузі високих технологій, у тому числі й в освіті, перед представниками педагогічної спільноти постає об'єктивна необхідність, насамперед, у формуванні відповідної Я-концепції майбутнього фахівця, здатного та готового до неперервного самонавчання, саморозвитку та усвідомленої самоактуалізації; з прагненням до якнайповнішої особистісної та професійної самореалізації у відповідності з конкретними соціально-економічними вимогами. Логічним є те, що адаптування існуючої системи вищої освіти, яка переважно ґрунтується на традиційних методах навчання, до специфічних особливостей нинішньої моделі світоустрою стане можливим лише за рахунок проведення комплексних досліджень щодо виявлення та впровадження в практику найбільш оптимальних підходів, ідей, концепцій, спрямованих на вирішення проблем формування особистості нової генерації, з новим типом світосприйняття, для якої найвищою цінністю є невинне самовдосконалення, як основна передумова досягнення успіху в житті. Вищезазначені освітні завдання можуть бути реалізовані за рахунок побудови навчального процесу на засадах акмеологічного підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останніх науково-педагогічних дослідженнях значна увага приділяється проблемам удосконалення як уже існуючої теоретико-методологічної бази навчання у ВНЗ, так і розробки нових технологій організації процесу фахової підготовки та особистісно-професійного становлення майбутнього спеціаліста, зокрема, в аспекті розвитку окремих якостей особистості в контексті формування її готовності до самостійного творчого вирішення навчально-професійних завдань. Так, у працях А. Деркача, Н. Кузьминої, А. Реана розглянуто загальні моделі професійної освіти; особливості професійно-творчого розвитку особистості на засадах акмеологічного підходу розкрито М. Віленським, А. Деркачем, В. Зазикіним. Значний внесок у вивчення специфіки освіти дорослих було зроблено Б. Ананьєвим, А. Вербицьким, С. Змейовим, Ю. Кулюткіним, В. Сластьоніним та ін. В. Загвязинським, В. Кан-Каліком, Г. Сухобською обґрунтовано психолого-педагогічні умови розкриття творчого потенціалу педагогів. Питання особистісно-професійного становлення майбутнього

вчителя висвітлено в роботах К. Абульханової-Славської, Л. Анциферової, Е. Зеєра, В. Сластьоніна, В. Шадрікова тощо.

Мета статті – розкрити сутність акмеологічного підходу в освіті та проаналізувати особливості його реалізації у процесі лінгвосамоосвітньої діяльності майбутніх учителів іноземних мов.

Виклад основного матеріалу. Актуальним завданням сучасної вищої освіти є формування у майбутніх фахівців здатності та потреби в постійному оновленні професійних знань та вмінь, у творчому саморозвитку, а також спрямованості на досягнення висот професіоналізму. Одним з найбільш ефективних підходів, що дозволяє цілеспрямовано й комплексно вирішувати означені завдання є акмеологічний підхід.

Акмеологія (від давньо-грецьк. «асте» – вершина та «logos» – вчення) являє собою міждисциплінарну галузь наукового знання, комплексну, інтеграційну, синтетичну науку, що виникла на стику філософії, психології, педагогіки, соціології та інших гуманітарних наук, об'єктом яких є людина в динаміці її саморозвитку, самовдосконалення, самовизначення в тих чи інших сферах самореалізації.

Предметом акмеології є творчий потенціал особистості в аспекті дослідження закономірностей та умов його розкриття задля досягнення вершин особистісно-професійного саморозвитку (Кузьміна, 2004, с. 43).

Основними поняттями та категоріями акмеології є внутрішній потенціал особистості, феномен «акме», акмеологічне середовище, макро- та мікросоціальні умови розвитку людини, мотиваційна саморегуляція діяльності, творча готовність до самостійної діяльності, акмеологічний супровід навчальної роботи, акмеологічні технології.

Серед основних аспектів дослідження в акмеології можна визначити закономірності самореалізації творчого потенціалу особистості в процесі творчої діяльності на шляху до найвищих досягнень; зовнішніх та внутрішніх факторів, що сприяють або перешкоджають досягненню вершин; особливості самоосвіти, самоорганізації та самоконтролю; чинники, що стимулюють саморозвиток, самовдосконалення, самокорекцію та самоорганізацію діяльності в контексті конкретних вимог як об'єктивного характеру, тобто пов'язаних з професією, суспільством, розвитком науки, культури і т. п., так і суб'єктивних факторів у вигляді власних інтересів, потреб, настанов, рівня розвитку здібностей, достоїнств

і недоліків, які тим чи іншим чином впливають на якість та результати діяльності тощо (Бранский, 2002, с. 373).

Слід зазначити, що з поняттям «акмеологія» нерозривно пов'язаний феномен саморозвитку майбутнього спеціаліста. З огляду на специфіку нашого дослідження, вважаємо за необхідне уточнити відмінність педагогічної категорії «саморозвиток» від поняття «розвиток» людини, адже розвиток передбачає еволюційне зростання особистості за рахунок зовнішнього стимулювання, тоді як у рамках саморозвитку процес самовдосконалення ініціюється та реалізується самим індивідом.

Варто зауважити, що передумови акмеологічної проблематики саморозвитку людини існували ще за часів античності. Так, за переконанням стародавніх філософів Геракліта, Аристотеля, Платона саморозвиток людини керується її душею, а мислителі епох Середньовіччя та Відродження Р. Бекон, Т. Гоббс, Е. Роттердамський відзначали важливість домінування в процесі саморозвитку особистості інтелектуальної сфери над почуттєвою. Німецькими філософами підкреслювалася визначальна роль як освіти в цілому (Л. Фейєрбах), так і самоосвіти (Г. Гегель) у даному процесі. На початку ХХ століття філософи й психологи (М. Бахтін, М. Бердяєв, П. Блонський) дійшли висновку про те, що в основі саморозвитку лежить саморушійна сила, що визначає спрямованість самосвідомості особистості, як ключовий компонент самотворення. Сучасними вченими саморозвиток розглядається як процес «розгортання» наявних, але тимчасово «згорнутих» задатків, здібностей, умінь та якостей особистості (Л. Малигон, Г. Понкратенко, О. Селезньова); як найважливіший чинник зростання та розвитку індивіда, результативність яких залежить від того, в якій мірі людина є суб'єктом свого саморозвитку (А. Деркач, Е. Сайко); як фундаментальна здатність особистості до реалізації конструктивних перетворень у власному житті (В. Андреев, В. Маралов).

У даному контексті цікавою, на наш погляд, є точка зору Л. Попова (2005) стосовно того, що в аспекті особистісного саморозвитку предметом вивчення є власне «Я» людини, з чого випливає, що предмет, об'єкт і суб'єкт дослідження збігаються. При цьому, з позиції психології індивід стає «самодіяльною істотою», яка гармонійно поєднує в собі здатність як до споглядання, так і до перетворення.

Подібної думки дотримується й Д. Леонт'єв, згідно з теорією якого, діяльність особистості в ході саморозвитку спрямована на саму себе (Леонт'єв, 1997, с. 161), а отже, саморозвиток стає і метою, і результатом власної діяльності (Ахмедова, 2007, с. 15).

У цілому, процес саморозвитку можна представити у вигляді сталого руху вгору, адже з кожним новим досягненням зростає впевненість у власних силах і можливостях, у результаті чого людина переходить на якісно новий рівень розвитку, що уможлиблює постановку більш високих цілей та реалізацію більш складних завдань.

Доцільно підкреслити, що саморозвиток студента-майбутнього вчителя іноземних мов тісно пов'язаний з його становленням як суб'єкта професійного саморозвитку, що являє собою самокерований та самоконтрольований процес формування професійно значущих якостей особистості, розвитку творчої та професійної індивідуальності, в якій студент виступає одночасно в якості суб'єкта та об'єкта діяльності.

Підсумовуючи вищезазначене, можна визначити, що з позиції акмеології, яка є рушійною силою в стимулюванні еволюційного розвитку людини, особистість розглядається в якості активного суб'єкта діяльності, який має чітке усвідомлення власних потенційних здібностей, вольових якостей, особливостей характеру та володіє здатністю до забезпечення максимального рівня узгодженості між ними задля досягнення досконалості у виконанні своїх професійних обов'язків та вирішенні життєвих завдань (Деркач, 2004). А дієвими чинниками, що мають значний потенціал для протидії поширенню інволюційних (регресивних) процесів у діяльності індивіда, є природна потреба, прагнення і здатність людини до здійснення неперервної самоосвітньої діяльності. Саме в акмеології освіта була вперше розглянута як самоорганізована система, що за рахунок самореалізації природних потенціалів людини в аспекті набуття знань про основні культурні надбання цивілізації сприяє формуванню новоутворень у її свідомості у вигляді унікальних суб'єктивних духовних продуктів (Анан'єв, 1997).

Акмеологія освіти – це філософська та психолого-педагогічна наука, що інтегрує в собі знання про особливості розвитку особистості, про умови досягнення вершин в її освітній та подальшій професійній діяльності на кожному віковому етапі та на кожній сходинці неперервної самоосвіти.

Предметом акмеології освіти є цілісний та сталий розвиток майбутніх фахівців з новим, стратегічним типом мислення, зі

сформованою потребою в самоактуалізації та самореалізації, умінням адаптуватися до мінливих умов життя сучасного суспільства; а головними завданнями – озброєння суб'єкта навчання поряд із теоретичними знаннями також і технологіями успішної реалізації власного творчого потенціалу в різних сферах діяльності, в тому числі й лінгвосамоосвіті.

Беззаперечним є те, що в умовах сьогодення акмеологічний підхід, сутність якого полягає в цілісному вивченні особистості студента, як суб'єкта навчання, у створенні педагогічних умов для стимулювання мотивації успіху та актуалізації прагнення до творчих звершень, оцінці якості освіти з позиції критеріїв саморозвитку та самовдосконалення як студента, так і викладача, є одним з найбільш перспективних для розвитку вищої школи.

Результатом педагогічного впливу, побудованого на засадах акмеологічного підходу, мають стати підвищення рівня антиципації, ступеня саморегуляції, самовизначення щодо власної діяльності; формування здатності до самостійного усвідомленого прийняття рішень; підвищення рівня рефлексивної культури; оволодіння спеціальними прийомами і техніками самоактуалізації особистісного та професійного «Я».

Діапазон можливостей акмеологічного підходу є досить широким, адже він поєднує в собі елементи інших підходів, що склалися в різних сферах пізнання, зокрема, системного підходу до дослідження освітніх систем (Н. Кузьміна), цілісного підходу до вивчення людини як індивіда (Б. Ананьєв), теорії функціональних систем у контексті розгляду умов інтеграції особистості до нового середовища (П. Анохін). З огляду на це, в нашому дослідженні використання ідей та принципів акмеологічного підходу дає змогу розкрити сутнісні аспекти взаємодії педагогічних та психологічних особливостей організації лінгвосамоосвітньої діяльності майбутніх учителів іноземних мов з загальним вектором на забезпечення єдиної спрямованості методологічних засад побудови змісту системи лінгвосамоосвіти і конкретизації психолого-педагогічних умов, які б сприяли якнайповнішому особистісно-професійному розвитку майбутніх фахівців. Результатом застосування такого підходу буде сформоване акмеологічне мислення, завдяки якому неперервна лінгвосамоосвіта стане внутрішньою потребою майбутнього вчителя, а постійне прагнення до

творчого переосмислення та інноваційних перетворень дійсності буде сенсом життя.

Вивчення та аналіз широкого кола науково-педагогічних та психолого-педагогічних джерел дозволили визначити основні акмеологічні завдання, які мають бути реалізовані в рамках організації процесу лінгвосамоосвітньої діяльності студентів з урахуванням психофізичних, індивідуально-психологічних, особистісних та суб'єктивних особливостей кожного суб'єкта навчання. Першим завданням є розвиток та переорієнтація ціннісно-змістової сфери особистості, що передбачає висування на перший план цінностей саморозвитку та самопізнання в структурі особистісних цінностей, які формуватимуть підґрунтя для усвідомлення як студентами, так і викладачами цінності постійної лінгвосамоосвіти. Друге завдання полягає в активізації усвідомленої діяльності з самоперетворення, спрямованої на досягнення «акме» як в плані особистісного зростання, так і в аспекті підкорення вершин професіоналізму в ході лінгвосамоосвітньої діяльності. Для цього необхідно озброїти студентів комплексом спеціальних психотехнологій, що забезпечували б систематичне проведення ними адекватних акме-орієнтованих самовимірювань (технології самоорганізації, саморегуляції та самореалізації), а також технологіями розв'язання та профілактики внутрішньоособистісних конфліктів, наявність яких, як правило, є невід'ємною складовою процесу діяльності з самоперебудови. Оволодіння студентами-майбутніми вчителями іноземних мов такими технологіями сприятиме досягненню ними внутрішньої узгодженості та цілісності образу свого «Я», зокрема, в аспекті усвідомлення стратегічного значення лінгвосамоосвіти, як дієвого інструменту для невпинної роботи над підвищенням рівня своєї педагогічної майстерності та чинника формування якісно нових світоглядних орієнтирів, що стане запорукою вільної орієнтації фахівця в сучасному глобалізованому суспільстві.

Висновки. Проведене дослідження дає змогу зробити висновок про те, що усвідомлення важливості та практичне застосування в навчальному процесі основних положень акмеологічного підходу з вектором на найвищі досягнення в плані гармонійного розвитку всіх сфер особистості, уможливорює розуміння викладачем ключових закономірностей покрокового розвитку студентів-майбутніх учителів іноземних мов, як потенційних суб'єктів власної лінгвосамоосвітньої діяльності. За рахунок цього педагог одержує можливість побудови найбільш оптимального

алгоритму іншомовного самонавчання студентів, зокрема, на основі поступового ускладнення завдань, задля підвищення ступеня особистісної значущості навчальних досягнень студентів, що буде запорукою якнайповнішої актуалізації психологічних ресурсів особистості, як головної детермінанти організації ефективного процесу лінгвосамоосвіти.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо у вивченні основних закономірностей та принципів створення умов для продуктивної лінгвосамоосвітньої діяльності майбутніх учителів іноземних мов.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Ананьев, Б. Г. (1997). *О проблемах современного человекознания*. М.: Наука.
- Ахмедова, А. М. (2007). *Педагогические условия профессионального саморазвития личности будущего учителя* (Дис. ... канд. пед. наук). Махачкала. РГД ОД 61:07-13/1136
- Бранский, В. П., Пожарский, С. Д. (2002). *Социальная синергетика и акмеология*. СПб : Политехника.
- Деркач, А. А. (2004). *Акмеологические основы развития профессионала*. М. : МПСИ.
- Кузьмина, Н. В. (2002). *Предмет акмеологии*. СПб : Политехника.
- Леонтьев, Д. А. (1997). Самореализация и сущностные силы человека. В Д. А. Леонтьев и В. Г. Щур (Ред.). *Психология с человеческим лицом: Гуманистическая перспектива в постсоветской психологии* (с. 156-176). М. : Смысл.
- Попов, Л. М. (2005). Концепция человека как субъекта развития и саморазвития. *Учёные записки Казанского государственного университета, 147*, 123-138.

REFERENCES

- Anan'ev, B. G. (1997). *O problemah sovremennogo chelovekoznanija* [On the problems of modern human study]. М. : Nauka. [in Russian]
- Ahmedova, A. M. (2007). *Pedagogicheskie uslovija professional'nogo samorazvitija lichnosti budushhego uchitelja* (Dis. ... kand. ped. nauk) [Pedagogical conditions of professional self-development of the personality of the future teacher (Thesis for a Degree Candidate of Pedagogical Sciences)]. Mahachkala. RGD OD 61:07-13/1136. [in Russian]
- Branskij, V. P., Pozharskij, S. D. (2002). *Social'naja sinergetika i akmeologija* [Social synergetics and acmeology]. SPb : Politehnika. [in Russian]
- Derkach, A. A. (2004). *Akmeologicheskie osnovy razvitija professionala* [Acmeological fundamentals of the development of the professional]. М. : MPSI. [in Russian]
- Kuz'mina, N. V. (2002). *Predmet akmeologii* [Subject of acmeology]. SPb : Politehnika. [in Russian]
- Leont'ev, D. A. (1997). Samorealizacija i sushhnostnye sily cheloveka [Self-realisation and essential stamina of the human]. In D. A. Leont'ev & V. G. Shhur (Eds.). *Psihologija s chelovecheskim licom: Gumanisticheskaja perspektiva v postsovetskoj psihologii* [Psychology with a human face: A humanistic perspective in post-Soviet psychology] (pp. 156-176). М. : Smysl. [in Russian]

**Шумський О. Л. До питання реалізації акмеологічного підходу
в лінгвосамоосвітній діяльності майбутніх учителів іноземних мов**

Попов, L. M. (2005). Концепція cheloveka kak sub'ekta razvitija i samorazvitija. *Uchjonye zapiski Kazanskogo gosudarstvennogo universiteta* [Concept of the person as the subject of development and self-development. *Scientific notes of Kazan State University*], 147, 123-138. [in Russian]

Шумський Олександр Леонідович
кандидат педагогічних наук, докторант
Запорізького національного університету.
вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя,
Україна 69600
ORCID ID 0000-0002-9498-7509
Тел.: +3 8 093 77 87 362
e-mail: oll123@meta.ua

Shumsky Alexander Lonidovich
Candidate of Pedagogical Sciences
Candidate for a Doctor's Degree
Zaporizhzhya National University,
Zaporizhzhya, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-9498-7509
Tel.: +3 8 093 77 87 362
e-mail: oll123@meta.ua